TEISINGUMO TEISMO (trečioji kolegija) SPRENDIMAS

2025 m. gruodžio 18 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Konkurencija – SESV 102 straipsnis – Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi – Didmeninės prekybos degalais rinka Bulgarijoje – Konkurentų maržų mažinimas arba „tarifų žirklių“ poveikis – Produkto rinkos apibrėžtis – Vertikaliai padalyta rinka – Atsižvelgimas į akcizų mokesčių sistemą“

Byloje C-260/24

dėl *Administrativen sad Sofia-oblast* (Sofijos regiono administracinis teismas, Bulgarija) 2024 m. balandžio 15 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2024 m. balandžio 15 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

„Lukoil Bulgaria“ EOOD

prieš

Komisia za zashtita na konkurentsiata

TEISINGUMO TEISMAS (trečioji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas C. Lycourgos, teisėjai O. Spineanu-Matei (pranešėja), S. Rodin, S. Gervasoni ir N. Fenger,

generalinė advokatė L. Medina,

posėdžio sekretorė R. Stefanova-Kamisheva, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2025 m. balandžio 10 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– „Lukoil Bulgaria“ EOOD, atstovaujamos *advokati* Y. Pekunov, A. Velichkov, *yuriskonsult* A. Pekunova ir KC A. Robertson,

– *Komisia za zashtita na konkurentsiata*, atstovaujamos M. Goranova, N. Mincheva ir Y. Nenkova,

– Bulgarijos vyriausybės, atstovaujamos T. Mitova, R. Stoyanov ir T. Tsingileva,

* Proceso kalba: bulgarų.

– Europos Komisijos, atstovaujamos V. Hitrovs, E. Rousseva ir I. Söderlund,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinės advokatės nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl SESV 102 straipsnio išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant „Lukoil Bulgaria“ EOOD ir *Komisia za zashtita na konkurentsiata* (Konkurencijos apsaugos komisija, Bulgarija; toliau – Bulgarijos konkurencijos institucija) ginčą dėl 2023 m. vasario 16 d. Sprendimo Nr. 184 (toliau – Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendimas), kuriame ši institucija konstatavo, kad ši bendrovė piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi, galiojimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 SESV 102 straipsnyje nustatyta:

„Kaip nesuderinamas su vidaus rinka draudžiamas bet koks vienos ar keleto įmonių piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi vidaus rinkoje arba didelėje jos dalyje, galintis paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą.

Toks piktnaudžiavimas konkrečiai gali būti:

a) nesąžiningų pirkimo ar pardavimo kainų arba kokių nors kitų nesąžiningų prekybos sąlygų tiesioginis ar netiesioginis nustatymas;

b) gamybos, rinkų arba technikos raidos ribojimas pažeidžiant vartotojų interesus;

c) nevienodų sąlygų taikymas lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį;

d) vertimas sudaryti sutartis kitoms šalims prisiimant papildomus įsipareigojimus, kurių pobūdis ir komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokių sutarčių dalyku.“

Bulgarijos teisė

4 *Zakon za zashtita na konkurentsiata* (Konkurencijos apsaugos įstatymas, DV, Nr. 102, 2008 m. lapkričio 28 d.; toliau – ZZK) 21 straipsnyje nustatyta:

„Draudžiami monopolinę arba dominuojančią padėtį rinkoje užimančių įmonių ir dviejų ar daugiau įmonių, užimančių kolektyvinę dominuojančią padėtį, veiksmai, kurie gali trukdyti, riboti arba iškraipyti konkurenciją ir daro poveikį vartotojų interesams:

1) tiesioginis ar netiesioginis pirkimo ar pardavimo kainų arba kokių nors kitų nesąžiningų sandorio sąlygų nustatymas;

2) gamybos, prekybos ir technikos raidos ribojimas vartotojų nenaudai;

3) skirtingų sąlygų taikymas lygiaverčiams sandoriams su kai kuriais prekybos partneriais, dėl ko jie patenka į kitų konkurentų atžvilgiu nepalankią padėtį;

4) sutarčių sudarymas priklausomai nuo to, ar kita šalis prisiima papildomus įsipareigojimus, arba ar sudaro papildomas sutartis, kurios dėl savo pobūdžio ar pagal įprastą komercinę praktiką nėra susijusios su pagrindinės sutarties dalyku ar jos vykdymu;

5) nepagrįstas atsisakymas tiekti prekę ar teikti paslaugą esamam ar potencialiam klientui, siekiant trukdyti jo komercinei veiklai.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

5 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Bulgarijoje *Lukoil* ekonominės grupės (toliau – *Lukoil* grupė) veikla apima naftos produktų gamybą, didmeninę prekybą ir mažmeninį platinimą, taigi – visą vertės grandinę prekybos šiais produktais srityje. Šioje grupėje „Lukoil Neftohim Burgas“ AD, kuri turi vienintelę žalios naftos perdirbimo gamyklą Bulgarijoje, yra didžiausia toje valstybėje narėje parduodamų automobilinių degalų gamintoja. *Lukoil Bulgaria* veikia automobilinių degalų, t. y. benzino automobiliams ir dyzelino (toliau – didmeninė degalų rinka) didmeninės prekybos rinkoje ir valdo vieną didžiausių šalyje degalinių tinklų.

6 Remiantis Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendimu, *Lukoil* grupė Bulgarijoje turi unikalią logistikos, sandėliavimo ir transporto infrastruktūrą šalyje, tai suteikia jai išskirtinį konkurencinį pranašumą didmeninės prekybos degalais rinkoje, kurioje ji užima dominuojančią padėtį.

7 Tame sprendime ši institucija nusprendė, kad *Lukoil Bulgaria* šioje rinkoje taikė tarifų politiką, pagal kurią degalai, už kuriuos mokamas akcizas (žemesnės grandies rinka), pardavinėti mažesnėmis pardavimo kainomis nei degalai, kuriems taikomas akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimas (aukštesnės grandies rinka). Tokia kainų politika, pasireiškianti maržų mažinimu, yra ZZK 21 straipsniui prieštaraujantis piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi.

8 Dėl šio sprendimo *Administrativen sad Sofia-oblast* (Sofijos regiono administracinis teismas, Bulgarija), kuris yra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, pateiktame skunde *Lukoil Bulgaria*, be kita ko, teigia, kad minėta institucija klaidingai apibrėžė atitinkamą rinką.

9 Pirma, *Lukoil Bulgaria* mano, viena vertus, kad į atitinkamą rinką turėjo būti įtrauktos suskystintos naftos dujos (LPG) ir metanas, nes šie du produktai yra benzino ir dyzelino pakaitalai. Jų neįtraukimas lėmė *Lukoil Bulgaria* galios rinkoje pervertinimą. Bulgarijos konkurencijos institucija atmetė šį argumentą, motyvuodama tuo, kad LPG ir metanas tik iš dalies pakeičia benziną ir dyzeliną.

10 Kita vertus, *Lukoil Bulgaria* teigia, kad benzinas ir dyzelinas nėra pakeičiami produktai nei paklausos, nei pasiūlos požiūriais, todėl nepriklauso tai pačiai rinkai. Bulgarijos konkurencijos institucija savo ruožtu mano, kad nors benzinas ir dyzelinas galutinio vartotojo požiūriu nėra pakeičiami, vis dėlto prekyba šių dviejų rūšių degalais, kurią vykdo tie patys tiekėjai, vyksta ir jų kaina didmeninėje degalų rinkoje nustatoma tokiomis pačiomis sąlygomis.

11 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad reikia išsiaiškinti, ar pagal SESV 102 straipsnį nacionalinė konkurencijos institucija gali priskirti prie tos pačios produkto rinkos degalus, kurie nėra pakeičiami. Šio teismo teigimu, jei taip būtų galima padaryti, tai reikštų, kad Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendime dyzeliną ir benziną buvo galima priskirti prie tos pačios rinkos. Vis dėlto tokiu atveju Bulgarijos konkurencijos institucijos atsisakymas įtraukti LPG į tą pačią rinką netektų pagrįsto pateisinimo, nes benzinas iš dalies pakeičia LPG.

12 Antra, *Lukoil Bulgaria* mano, kad Bulgarijos konkurencijos institucija klaidingai nusprendė, jog didmeninę degalų rinką galima vertikaliai padalyti į dvi dalines rinkas, t. y. grandinėje aukščiau – į degalų, parduodamų taikant akcizų mokėjimo laikinojo atidėjimo režimą rinką, ir grandinėje žemiau – į degalų, skirtų parduoti galutiniam vartojimui sumokėjus akcizus, rinką.

13 *Lukoil Bulgaria*, be kita ko, tvirtina, kad Bulgarijos konkurencijos institucija teigė, jog ši bendrovė užima palyginti didelę didmeninės degalų rinkos dalį (40–60 %) ir dominuoja šioje rinkoje ir degalų, parduodamų pagal akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimą, dalinėje rinkoje. Vis dėlto Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendime nepateikta jokio tos bendrovės rinkos dalių dviejose tame sprendime minimose dalinėse rinkose vertinimas ir nenurodyti kiekvienoje iš tų dalinių rinkų veikiantys ūkio subjektai. *Lukoil Bulgaria* mano, kad pagal Sąjungos teisę konkurencijos institucijai draudžiama konstatuoti, jog įmonė užima dominuojančią padėtį, jei aiškiai nenurodytos jos rinkos dalys, tačiau Bulgarijos konkurencijos institucija su tuo nesutinka.

14 Dėl to prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar tam, kad konstatuotų tokį pažeidimą, kokį tariamai padarė *Lukoil Bulgaria*, Bulgarijos konkurencijos institucija privalėjo išnagrinėti visus esminius abiejų atitinkamų rinkų požymius ir kiekvienos iš jų atžvilgiu nustatyti rinkos dalis, jos apimtį ir dalyvius.

15 Šiomis aplinkybėmis *Administrativen sad Sofia-oblast* (Sofijos regiono administracinis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar SESV 102 straipsnis, taip pat teisės į gynybą, teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principai, įskaitant nekaltumo prezumpciją, turi būti aiškinami taip, kad atitinkamos rinkos (rinkos, kuriose buvo padarytas pažeidimas) draudžiamo maržų mažinimo (*margin squeeze*) atveju laikomos dviem vertikaliai išsidėsčiusiomis rinkomis, t. y. aukštesnės grandies rinka (*upstream market*) ir žemesnės grandies rinka (*downstream market*), ir kad konkurencijos institucija, pareikšdama įtarimus ir vėliau, priimdama administracinį sprendimą, būtent šių

dviejų atitinkamų rinkų atžvilgiu privalo nustatyti faktines aplinkybes, susijusias su atitinkamų rinkų dydžiu, tų rinkų dalyviais ir dalyvių turimomis šių rinkų dalimis, įskaitant atitinkamas įmonės, kuri, kaip įtariama, užima dominuojančią padėtį, dalis rinkoje?

2. Ar SESV 102 straipsnis, siejamas su teisės į gynybą, teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principais, įskaitant nekaltumo prezumpciją, turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį draudžiama nagrinėjant bylas pagal SESV 102 straipsnį priskirti prie tos pačios nacionalinės produkto rinkos produktus, kurie nėra pakeičiami tarpusavyje nei paklausos, nei pasiūlos aspektais, kaip tai padarė [Bulgarijos konkurencijos institucija] [pagrindinėje] byloje, priskirdama degalus – dyzeliną ir benziną A-95H – prie tos pačios degalų rinkos?

3. Jei leidžiama priskirti prie tos pačios nacionalinės produkto rinkos degalus, kurie paklausos ir pasiūlos aspektais nėra pakeičiami tarpusavyje, ar leidžiama nepriskirti prie degalų rinkos trečiosios pagrindinės degalų rūšies šioje nacionalinėje rinkoje, t. y. [LPG], kurių užimama dalis nacionalinėje rinkoje yra lygi benzino užimamai daliai?“

Dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo

16 Bulgarijos konkurencijos institucija ir Bulgarijos vyriausybė ginčija prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą. Šios suinteresuotosios šalys dėl to iš esmės pateikia tris argumentus.

17 Pirma, Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendimas grindžiamas tik Bulgarijos teisės taikymu, o SESV 102 straipsnis yra netaikytinas, nes tariamas piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi nedaro poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neapibrėžė faktinių ir teisinių aplinkybių, kuriomis pateikti prejudiciniai klausimai, ir nepaaiškino faktinių prielaidų, kuriomis grindžiami šie klausimai, o tai yra būtini elementai norint gauti naudingą Sąjungos teisės išaiškinimą. Iš tikrųjų tas teismas tik pakartojo pagrindinės bylos šalių argumentus. Trečia, Bulgarijos konkurencijos institucijos teigimu, šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą praktiškai reiškia šį prašymą pateikusio teismo kompetencijos Teisingumo Teismui perdavimą spręsti atitinkamos rinkos apibrėžimo klausimą, kuris yra esminis sprendžiant šį ginčą.

18 Remiantis suformuota jurisprudencija, vykstant SESV 267 straipsnyje numatytam procesui, tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, turi įvertinti, ar jo sprendimui priimti būtinas prejudicinis sprendimas ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą. Todėl Teisingumo Teismas iš principo turi priimti sprendimą tuo atveju, kai pateikti klausimai susiję su Sąjungos teisės išaiškinimu (1988 m. balandžio 21 d. Sprendimo *Pardini*, 338/85, EU:C:1988:194, 8 punktas ir 2024 m. spalio 22 d. Sprendimo *Kolin Inşaat Turizm Sanayi ve Ticaret*, C-652/22, EU:C:2024:910, 36 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

19 Tuo remiantis darytina išvada, kad klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo, tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku, jeigu problema hipotetinė arba Teisingumas Teismas neturi informacijos apie faktines ir teisines aplinkybes, būtinos tam, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus (2021 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *GE Auto Service Leasing*, C-294/20, EU:C:2021:723, 40 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

20 Šiuo atveju, kiek tai susiję su šio sprendimo 17 punkte nurodytu pirmuoju argumentu, nėra akivaizdu, kad prašomas SESV 102 straipsnio išaiškinimas visiškai nesusijęs su pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo aplinkybėmis ar dalyku.

21 Pirma, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad jį pateikęs teismas mano, jog šis 102 straipsnis taikytinas pagrindinėje byloje. Be to, šį straipsnį turi taikyti visi nacionaliniai teismai savo iniciatyva (2006 m. liepos 13 d. Sprendimo *Manfredi ir kt.*, C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 31 punktas).

22 Antra, remiantis Bulgarijos konkurencijos institucijos sprendimo turiniu, atskleistu nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, *Lukoil Bulgaria* veikia visoje Bulgarijos Respublikos teritorijoje, o pagrindinėje byloje nagrinėjama kainų politika įgyvendinama nacionaliniu lygmeniu. Tokios išvados, kurią dar turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, savaime pakanka, kad būtų galima manyti, jog šie veiksmai gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą, kaip tai suprantama pagal SESV 101 ir 102 straipsnius (šiuo klausimu žr. 2006 m. gruodžio 5 d. Sprendimo *Cipolla ir kt.*, C-94/04 ir C-202/04, EU:C:2006:758, 45 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Kai nacionalinė konkurencijos institucija taiko nacionalinės teisės nuostatas, draudžiančias piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi, įmonės veiksmams, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą, kaip tai suprantama pagal SESV 102 straipsnį, pagal 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų [SESV 101 ir 102] straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205) 3 straipsnio 1 dalį ji lygiagrečiai turi taikyti ir SESV 102 straipsnį (šiuo klausimu žr. 2019 m. balandžio 3 d. Sprendimo *Powszechny Zakład Ubezpieczeń na Życie*, C-617/17, EU:C:2019:283, 26 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

23 Dėl šio sprendimo 17 punkte nurodyto antrojo argumento reikia priminti, kad, kaip nurodyta Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnio c punkte, prašyme priimti prejudicinį sprendimą turi būti išdėstytos priežastys, kurios paskatino šį prašymą pateikusį teismą iškelti klausimą dėl tam tikrų Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar galiojimo, ir ryšys, kurį jis nustatė tarp šių nuostatų ir pagrindinėje byloje taikomų nacionalinės teisės aktų.

24 Šiuo atveju iš šio sprendimo 11 ir 14 punktų matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės išdėstė priežastis, paskatinusias jį kreiptis į Teisingumo Teismą su šiuo prašymu. Be to, iš pagrindinės bylos šalių, Bulgarijos vyriausybės ir Europos Komisijos pastabų matyti, kad jos iš esmės galėjo pateikti išsamią ir naudingą nuomonę dėl prejudicinių klausimų.

25 Vis dėlto jokie nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvai neleidžia suprasti, kodėl šį prašymą pateikęs teismas kelia klausimą dėl teisės į gynybą, teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principų, įskaitant nekaltumo prezumpciją. Darytina išvada, kad šia apimtimi pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai yra nepriimtini.

26 Dėl šio sprendimo 17 punkte nurodyto trečiojo argumento reikia pažymėti, kad pateikti klausimai susiję su SESV 102 straipsnio išaiškinimu, tačiau Teisingumo Teismo neprašoma taikyti šio straipsnio pagrindinėje byloje. Reikia priminti, kad SESV 267 straipsnyje numatyta kreipimosi dėl prejudicinio sprendimo procedūra yra Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų glaudaus bendradarbiavimo priemonė, pagrįsta jų funkcijų padalijimu, leidžianti Teisingumo Teismui pateikti nacionaliniams teismams Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris reikalingas sprendimui jų nagrinėjamose bylose priimti, nesuteikiant Teisingumo Teismui kompetencijos taikyti Sąjungos teisės normų konkrečioje byloje (šiuo klausimu žr. 2021 m. lapkričio 23 d. Sprendimo *IS (Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą neteisėtumas)*, C-564/19, EU:C:2021:949,

59 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją; 2022 m. gruodžio 8 d. Sprendimo *HYA ir kt. (Negalėjimas apklausti kaltinimo liudytojų)*, C-348/21, EU:C:2022:965, 49 punktą ir 2024 m. balandžio 9 d. Sprendimo *Profi Credit Polska (Įsiteisėjusiu sprendimu užbaigto proceso atnaujinimas)*, C-582/21, EU:C:2024:282, 50–55 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).

27 Tokiomis aplinkybėmis prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas tik tiek, kiek jis yra susijęs su SESV 102 straipsnio išaiškinimu.

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

28 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad siekdama konstatuoti, jog vertikaliai integruota įmonė piktnaudžiavo mažindama maržas, konkurencijos institucija turi nustatyti tiek aukštesnės, tiek žemesnės atitinkamų rinkų apimtį ir tai įmonei bei jos konkurentams priklausančias šių rinkų dalis.

29 Šiuo atveju iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad Bulgarijos konkurencijos institucija konstatavo, jog maržų mažinimas, kuriuo kaltinama *Lukoil Bulgaria*, vyksta didmeninėje degalų rinkoje tarp dviejų rinkos dalių, iš kurių aukštesnė dalinė rinka yra degalų, kuriems taikomas akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimas, didmeninė rinka, o žemesnė dalinė rinka yra didmeninė degalų rinka sumokėjus akcizo mokesčius. Maržų mažinimą lemia tai, kad *Lukoil Bulgaria* parduoda degalus didmeninėje žemesnės grandies rinkoje, t. y. sumokėjusi akcizus, mažesne kaina nei kaina, už kurią ji parduoda degalus, kuriems taikomas akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimas, aukštesnės grandies rinkoje.

30 Pirma, reikia priminti, kad piktnaudžiavimas, kurį sudaro maržų mažinimas, yra kainų politika, kuri, nesant jokio objektyvaus pateisinimo, yra nesąžininga, nes ja faktiškai mažinamos konkuruojančių įmonių maržos, todėl gali daryti konkurentų, kurie yra bent tokie pat produktyvūs kaip dominuojanti įmonė, išstūmimo iš rinkos poveikį (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 30 ir 31 punktus).

31 Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją maržų mažinimas yra savarankiškas piktnaudžiavimas, nes tokios kainų politikos nesąžiningumas pagal SESV 102 straipsnį yra susijęs su pačiu sumažinimu, o ne su tiksliu maržų skirtumu, todėl nereikia įrodyti, kad produkto didmeninės kainos aukštesnės grandies rinkoje arba mažmeninės kainos žemesnės grandies rinkoje yra savaime nesąžiningos dėl to, kad atitinkamai yra per didelės ar grobuoniškos (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 34 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

32 Siekiant nustatyti, ar dominuojančią padėtį užimanti įmonė, taikydama savo kainų politiką, piktnaudžiavo šia padėtimi, reikia įvertinti visas aplinkybes ir patikrinti, ar tokia politika siekiama atimti iš pirkėjo tiekimo šaltinių pasirinkimo galimybę arba ją apriboti, sukurti konkurentams patekimo į rinką kliūtis, taikyti nevienodas sąlygas lygiaverčiams sandoriams su prekybos partneriais arba iškraipant konkurenciją sustiprinti dominuojančią padėtį (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 28 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

33 Taip gali būti, kai aukštesnės grandies rinkoje dominuojančią padėtį užimanti vertikaliai integruota įmonė stengiasi sudaryti kliūtis normaliai konkurencijai gretimoje rinkoje, kuri yra žemiau nei rinka, kurioje ji dominuoja, nes tokie veiksmai, kai mažinama konkurentų, kurie yra bent tokie pat produktyvūs toje gretimoje, t. y. žemesnės grandies rinkoje, marža, gali išstumti juos iš tos rinkos. Tokie veiksmai visų pirma dėl glaudaus atitinkamų rinkų ryšio gali silpninti konkurenciją žemesnės grandies rinkoje (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 87 ir 91 punktus).

34 Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti į visas konkrečias pagrindinės bylos aplinkybes, kad įvertintų, ar dvi Bulgarijos konkurencijos institucijos nustatytos rinkos yra atskiros, bet glaudžiai susijusios rinkos.

35 Antra, jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų, kad dvi Bulgarijos konkurencijos institucijos nustatytos rinkos yra dvi atskiros, tačiau glaudžiai susijusios rinkos, prieš konstatuodamas SESV 102 straipsnio pažeidimą tas teismas dar turi išnagrinėti, ar vertikaliai integruota įmonė dominuoja aukštesnės grandies rinkoje (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 85–89 punktus).

36 Taip yra tada, kai tokia įmonė yra tokia ekonomiškai pajėgi, kad gali sudaryti veiksmingos konkurencijos toje aukštesnės grandies rinkoje kliūčių, veikdama pakankamai nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų (2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 23 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

37 Be to, paprastai dominuojančios padėties egzistavimą lemia keletas veiksnių, kurie, vertinami atskirai, nebūtinai yra lemiami (1978 m. vasario 14 d. Sprendimo *United Brands ir United Brands Continentaal / Komisija*, 27/76, EU:C:1978:22, 66 punktas).

38 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad nors užimama dalis atskirose rinkose gali skirtis, kurį laiką užimama labai didelė rinkos dalis, išskyrus ypatingas aplinkybes, yra dominuojančios padėties įrodymas, o daugiau kaip 50 % rinkos dalys laikytinos labai didelėmis (šiuo klausimu žr. 1979 m. vasario 13 d. Sprendimo *Hoffmann-La Roche / Komisija*, 85/76, EU:C:1979:36, 41 punktą ir 2012 m. gruodžio 6 d. Sprendimo *AstraZeneca / Komisija*, C-457/10 P, EU:C:2012:770, 176 punktą).

39 Vis dėlto, nors, siekiant įvertinti dominuojančią padėtį rinkoje, didelės rinkos dalies turėjimas tam tikru laikotarpiu yra labai svarbus, dominuojanti padėtis taip pat gali būti nustatyta atsižvelgiant į kitus atitinkamos rinkos požymius, kaip antai didelių patekimo į rinką kliūčių buvimą arba pagrindinę infrastruktūrą, kurie leidžia įvertinti, ar įmonė šioje rinkoje veikia pakankamai nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir vartotojų.

40 Šiuo atveju iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad *Lukoil Bulgaria* veikia visoje degalų gamybos grandinėje iki galutinio pardavimo ir turi vienintelę šalyje naftos perdirbimo gamyklą, taip pat unikalią logistikos, sandėliavimo ir transporto infrastruktūrą.

41 Trečia, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad kainų politikos, kurios laikosi aukštesnės grandies rinkoje dominuojančią padėtį užimanti vertikaliai integruota įmonė ir kuri pasireiškia jos konkurentų maržos sumažinimu žemesnės grandies rinkoje, nesąžiningumas nepriklauso nuo to, ar pastarojoje rinkoje ši įmonė užima dominuojančią padėtį (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimą *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 89 punktas).

42 Vis dėlto, kaip pažymi Komisija, negalima atmesti galimybės, kad į duomenis, susijusius su šia žemesnės grandies rinka, gali tekti atsižvelgti nagrinėjant, ar ši kainų politika prieštarauja SESV 102 straipsniui.

43 Siekiant nustatyti piktnaudžiavimą, kurį sudaro maržų mažinimas, konkurencijos institucija turi įrodyti, kad prekių ir paslaugų kainų aukštesnės grandies rinkoje ir žemesnės grandies rinkoje skirtumas yra arba neigiamas, arba nepakankamas specifinėms sąnaudoms, kurių dominuojančią padėtį užimanti bendrovė turi patirti, kai žemesnės grandies rinkoje tiekia savo prekes ar teikia paslaugas, padengti, todėl šis skirtumas tokiam pat produktyviam kaip ši įmonė konkurentui neleidžia su ja konkuruoti žemesnės grandies rinkoje tiekiant tas prekes ir teikiant paslaugas. Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, kad, siekiant įvertinti dominuojančią padėtį užimančios įmonės taikomos kainų politikos teisėtumą, iš principo reikia remtis kainų kriterijais, grindžiamais pačios dominuojančią padėtį užimančios įmonės patirtomis sąnaudomis ir jos strategija (šiuo klausimu žr. 2021 m. kovo 25 d. Sprendimo *Slovak Telekom / Komisija*, C-165/19 P, EU:C:2021:239, 73 ir 74 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).

44 Taigi, siekiant nustatyti, ar skirtumas tarp dominuojančią padėtį aukštesnės grandies rinkoje užimančios įmonės kainų ir šios įmonės kainų žemesnės grandies rinkoje gali lemti jos konkurentų, kurie yra bent jau tokie pat produktyvūs kaip ji, išstūmimą iš pastarosios rinkos, reikia išsiaiškinti, ar ta įmonė būtų buvusi pakankamai produktyvi, kad galėtų siūlyti paslaugas žemesnės grandies rinkoje ne nuostolingai, jeigu prieš tai būtų turėjusi sumokėti savo pačios nustatytas kainas aukštesnės grandies rinkoje, o tai iš esmės reiškia, kad reikia atsižvelgti į dominuojančios įmonės kainas ir sąnaudas žemesnės grandies rinkoje arba, jei neįmanoma remtis šiomis kainomis ir sąnaudomis, netgi į konkurentų kainas ir sąnaudas toje rinkoje (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 41–46 punktus).

45 Galiausiai taip pat reikia pabrėžti, kad atitinkama įmonė turi teisę įrodyti, kad jos kainų politika, nors ir turi išstūmimo iš žemesnės grandies rinkos poveikį, yra ekonomiškai pagrįsta, o tai reiškia, kad, remiantis visomis bylos aplinkybėmis, reikia įrodyti, kad tokį konkurencijai žalingą išstūmimo iš rinkos poveikį gali kompensuoti ar netgi viršyti produktyvumo nauda, kuria gali pasinaudoti ir vartotojai (šiuo klausimu žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimo *TeliaSonera Sverige*, C-52/09, EU:C:2011:83, 75 ir 76 punktus).

46 Taigi, į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti, kad SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip: siekdama konstatuoti, jog vertikaliai integruota įmonė piktnaudžiauja mažindama maržas, konkurencijos institucija, pirma, atsižvelgdama į tos įmonės turimas aukštesnės grandies rinkos dalis ar kitus svarbius šios rinkos požymius, leidžiančius manyti, kad ta įmonė yra tokia ekonomiškai pajėgi, kad gali elgtis pakankamai nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir vartotojų, turi įrodyti, kad ta įmonė užima dominuojančią padėtį toje rinkoje, ir, antra, tai, kad žemesnės grandies rinkoje, kuri susijusi su aukštesnės grandies rinka, ši vertikaliai integruota įmonė taiko kainą, kuri, atsižvelgiant į šios žemesnės grandies rinkos požymius, gali išstumti jos konkurentus, kurie yra bent tokie pat produktyvūs kaip ji.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų

47 Antruoju ir trečiuoju klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad produktai, kurie nėra pakeičiami pasiūlos ir paklausos požiūriu, kaip antai benzinas ir

dyzelinas, gali būti įtraukti į atitinkamos produkto rinkos apibrėžtį, nors produktas, kaip antai LPG, kuris pasiūlos ir paklausos požiūriais gali būti pakeistas bent vienu iš šių dviejų degalų, nėra į ją įtrauktas.

48 Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad taikant SESV 102 straipsnį atitinkamos rinkos apibrėžimas yra labai svarbus, nes konkurencijos galimybės gali būti vertinamos tik atsižvelgiant į nagrinėjamų produktų savybes, ir ji iš esmės turi būti apibrėžta prieš vertinant, ar tam tikra įmonė užima dominuojančią padėtį (šiuo klausimu žr. 1973 m. vasario 21 d. Sprendimo *Europemballage ir Continental Can / Komisija*, 6/72, EU:C:1973:22, 32 punktą). Tuo siekiama apibrėžti ribas, kurių neperžengiant reikia aiškintis, ar ta įmonė turi galimybę veikti pakankamai nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir vartotojų (šiuo klausimu žr. 1983 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin / Komisija*, 322/81, EU:C:1983:313, 37 punktą ir 2020 m. sausio 30 d. Sprendimo *Generics (UK) ir kt.*, C-307/18, EU:C:2020:52, 127 punktą).

49 Apibrėžiant atitinkamą rinką iš pradžių reikia apibrėžti produkto rinką, paskui – geografinę rinką (1978 m. vasario 14 d. Sprendimo *United Brands ir United Brands Continentaal / Komisija*, 27/76, EU:C:1978:22, 10 ir 11 punktai ir 2024 m. birželio 27 d. Sprendimo *Komisija / Servier ir kt.*, C-176/19 P, EU:C:2024:549, 382 punktas).

50 Kiek tai susiję su produkto rinka, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad atitinkamos rinkos sąvoka reiškia, jog gali egzistuoti veiksminga konkurencija tarp ją sudarančių produktų, ir tam būtinas visų tos pačios rinkos produktų pakankamas tarpusavio pakeičiamumas tam pačiam naudojimui. Pakeičiamumas arba sukeičiamumas vertinamas atsižvelgiant ne tik į objektyvius atitinkamų produktų požymius. Taip pat reikia atsižvelgti į konkurencijos sąlygas ir paklausos bei pasiūlos rinkoje struktūrą (šiuo klausimu žr. 2024 m. birželio 27 d. Sprendimo *Komisija / Servier ir kt.*, C-176/19 P, EU:C:2024:549, 383 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

51 Iš šių veiksnių matyti, kad dviejų produktų pakeičiamumo vertinimas neapsiriboja nustatymu, ar šie produktai funkciniu požiūriu gali patenkinti tą patį poreikį, bet taip pat reikalauja nustatyti, ar ekonominiu požiūriu jie iš tikrųjų vienas kitą pakeičia. Dviejų produktų ekonominis pakeičiamumas gali būti konstatuotas, jei dėl jų santykinių kainų pokyčių vieno produkto pardavimų dalis pereina kitam produktui. Šiuo klausimu svarbu pabrėžti, kad ekonominiu požiūriu paklausos pakeičiamumas yra greičiausias ir veiksmingiausias veiksnys, drausminantis tam tikro produkto tiekėjus. Vertinant šį pakeičiamumą iš esmės gali reikėti įvertinti kryžminį paklausos lankstumą kainos atžvilgiu, nustatant, ar produkto, kurio kaina nežymiai, bet nuolat didėja, vartotojai pasirinks jo pakaitalus (šiuo klausimu žr. 2024 m. birželio 27 d. Sprendimo *Komisija / Servier ir kt.*, C-176/19 P, EU:C:2024:549, 384 punktą).

52 Nors atliekant vertinimą, leidžiantį apibrėžti rinką, kurioje turi būti vertinamas dominuojančios padėties buvimas, reikia konstatuoti faktines aplinkybes, susijusias su konkurencijos sąlygomis ir pasiūlos bei paklausos struktūra šioje rinkoje, o tai priklauso prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo kompetencijai, pažymėtina, kad negalima atmesti galimybės, jog, nepaisant to, kad trijų rūšių automobiliniai degalai – dyzelinas, benzinas ir LPG – galutinių vartotojų paklausos ir funkciniu požiūriais nėra tarpusavyje pakeičiami, atsižvelgiant į specifines Bulgarijos pasiūlos sąlygas, gali egzistuoti pakankamas kai kurių šių degalų pakeičiamumas didmeninėje degalų, kuriems taikomas akcizų mokėjimo laikino atidėjimo režimas, rinkoje, todėl jie gali būti įtraukti į tą pačią produkto rinką.

53 Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės, be kita ko, išnagrinėti, pirma, ar dideli benzino ir dyzelino kiekiai turi būti laikomi panašaus arba skirtingo pobūdžio įrenginiuose, ir, antra, ar dideli LPG kiekiai gali būti laikomi tuose pačiuose įrenginiuose kaip benzinas ir dyzelinas, ar, priešingai, joms reikia specialių įrenginių.

54 Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad apibrėždama atitinkamą rinką, kad įvertintų dominuojančios padėties buvimą, Bulgarijos konkurencijos institucija atsižvelgė tik į benziną ir dyzeliną, bet ne į LPG, nes didmenininkams šių pirmųjų dviejų degalų laikymo sąlygos yra vienodos, o tai, atsižvelgiant į paklausą, leidžia jiems pasiūlyti vieną arba kitą iš šių dviejų pirmųjų degalų nepatiriant papildomų sąnaudų.

55 Kita vertus, kiek tai susiję su LPG, Bulgarijos konkurencijos institucijos teigimu, Bulgarijoje yra nustatyti specialūs jų saugojimo ir perpardavimo po akcizų sumokėjimo reikalavimai. Be to, LPG gabenamos kitaip nei benzinas ir dyzelinas.

56 Tokie argumentai galėtų objektyviai pateisinti tai, kad Bulgarijos konkurencijos institucijos atskira benziną ir dyzeliną nuo LPG, tačiau tai dar turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

57 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį ir trečiąjį prejudicinius klausimus reikia atsakyti, kad SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip: vertinant dominuojančios padėties buvimą į tą pačią rinką gali būti įtraukti tik pakankamai tarpusavyje pakeičiami produktai. Kai neteisėtais laikomus veiksmus sudaro maržų mažinimą lemianti kainų politika, konkurencijos institucija turi patikrinti, ar, nepaisant to, kad trijų rūšių automobiliniai degalai – dyzelinas, benzinas ir LPG – galutinių vartotojų paklausos ir funkciniu požiūriais nėra tarpusavyje pakeičiami, konkurencijos sąlygos ir pasiūlos bei paklausos struktūra leidžia konstatuoti, kad kai kurie šie degalai priklauso tai pačiai produkto rinkai aukštesnės grandies rinkoje.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

58 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (trečioji kolegija) nusprendžia:

1. **SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip: siekdama konstatuoti, jog vertikaliai integruota įmonė piktnaudžiauja mažindama maržas, konkurencijos institucija, pirma, atsižvelgdama į tos įmonės turimas aukštesnės grandies rinkos dalis ar kitus svarbius šios rinkos požymius, leidžiančius manyti, kad ta įmonė yra tokia ekonomiškai pajėgi, kad gali elgtis pakankamai nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir vartotojų, turi įrodyti, kad ta įmonė užima dominuojančią padėtį toje rinkoje, ir, antra, tai, kad žemesnės grandies rinkoje, kuri yra susijusi su aukštesnės grandies rinka, ši vertikaliai integruota įmonė taiko kainą, kuri, atsižvelgiant į šios žemesnės grandies rinkos požymius, gali išstumti jos konkurentus, kurie yra bent tokie pat produktyvūs kaip ji.**

2. **SESV 102 straipsnis turi būti aiškinamas taip: vertinant dominuojančios padėties buvimą į tą pačią rinką gali būti įtraukti tik pakankamai tarpusavyje pakeičiami produktai. Kai neteisėtais laikomus veiksmus sudaro maržų mažinimą lemianti kainų politika, konkurencijos institucija turi patikrinti, ar, nepaisant to, kad trijų rūšių automobiliniai degalai – dyzelinas, benzinas ir suskystintos naftos dujos – galutinių vartotojų paklausos ir funkciniu požiūriais nėra tarpusavyje pakeičiami, konkurencijos sąlygos ir pasiūlos bei paklausos struktūra leidžia konstatuoti, kad kai kurie šie degalai priklauso tai pačiai produkto rinkai aukštesnės grandies rinkoje.**

Parašai.